Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Кафедра практичної психології та інноваційних оздоровчих технологій

До захисту допущено

кафедрою практичної психології та інноваційних оздоровчих технологій протокол

№____ від _____

завідувач кафедри _____ Наталія КУЧЕРЕНКО

(підпис) (ім'я, прізвище)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача освіти першого(бакалаврського) рівня вищої
освіти (першого (бакалаврського) / другого (магістерського))

«Взаємозв'язок професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді під час воєнного стану»

Спеціальність (спеціалізація) 053 Психологія
(код та найменування спеціальності; спеціалізації спеціальності)

Освітня програма Практична психологія
(назва освітньої програми)

Здобувач _____ Софія СТАРЧЕНКО

(підпис) (ім'я, прізвище)

Науковий керівник _____ Сергій КУЧЕРЕНКО

(підпис) (ім'я, прізвище)

Харків – 2026

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра практичної психології та інноваційних оздоровчих технологій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри

Наталія КУЧЕРЕНКО
(ім'я, прізвище)

(підпис)
«__» _____ 2026 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(першого (бакалаврського) / другого (магістерського))

Старченко Софія Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

Спеціальність (спеціалізація) 053 Психологія
(код та найменування спеціальності; спеціалізації спеціальності)

Освітня програма Практична псиихологія
(назва освітньої програми)

1. Тема роботи: «Взаємозв'язок професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді під час воєнного стану»

керівник роботи Кучеренко Сергій Михайлович, доц., к.псих.н.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом по Університету від «15» грудня 2025 року, №4801-5/4399

2. Строк подання здобувачем роботи: «25» травня 2026 року

3. Вихідні дані до роботи: _____

4. Перелік питань, які потрібно розробити:
1) Провести теоретичний аналіз.
2) Провести емпіричний аналіз.
3) Надати практичні рекомендації відповідно до обраної теми.

5. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Робота з літературними джерелами, складання бібліографії з теми, написання теоретичної частини роботи.		
2	Підбір психодіагностичних методик та проведення дослідження.		
3	Математико-статистична обробка даних дослідження. Опис експериментальних даних дослідження.		
4	Оформлення висновків та рекомендацій.		
5	Підготовка та подання дипломної роботи до захисту (здача дипломної роботи керівникові на перевірку; виправлення зроблених зауважень; здача остаточного варіанта дипломної роботи; отримання відгуку та рецензії; підготовка виступу).		

6. Дата видачі завдання: «16» грудня 2025 року

Здобувач вищої освіти _____ Софія СТАРЧЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

Керівник роботи _____ Сергій КУЧЕРЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить: 56 сторінок, 4 таблиць, 2 рисунки, 20 використаних літературних джерел.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному виявленні взаємозв'язку між професійною ідентичністю та мотивацією до успіху молоді в умовах воєнного стану.

Об'єкт дослідження — професійна ідентичність та мотиваційна сфера особистості молоді.

Предмет дослідження — взаємозв'язок професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до поняття професійної ідентичності.
2. Емпірично дослідити взаємозв'язок між професійною ідентичністю та мотивацією до успіху.
3. Розробити практичні рекомендації щодо розвитку зазначених психологічних характеристик.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у роботі психологів закладів освіти, профорієнтаційних консультантів та фахівців з розвитку молоді для підвищення ефективності професійного самовизначення в умовах кризових соціальних обставин.

Ключові слова: професійна ідентичність, молодь, війна, мотивація до успіху.

ABSTRACT

The thesis contains: 56 pages, 4 tables, 2 figures, 20 references.

The aim of the study is to theoretically substantiate and empirically identify the relationship between professional identity and achievement motivation among young people under martial law.

The object of the study is professional identity and the motivational sphere of young individuals.

The subject of the study is the relationship between professional identity and achievement motivation among young people under martial law.

The research objectives are:

1. To analyze theoretical approaches to the concept of professional identity.
2. To empirically investigate the relationship between professional identity and achievement motivation.
3. To develop practical recommendations for the development of the specified psychological characteristics.

The practical significance of the study lies in the possibility of using the obtained results in the work of school psychologists, career guidance counselors, and youth development specialists to enhance the effectiveness of professional self-determination in conditions of crisis and social instability.

Keywords: professional identity, youth, war, achievement motivation.

.

ЗМІСТ

ВСТУП..... 7

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… 10

1.1. Поняття професійної ідентичності у сучасній психологічній науці …… 10

1.2. Особливості формування професійної ідентичності в юнацькому віці.. 14

1.3. Психологічна сутність мотивації до успіху та її структура ……..… 19

1.4. Вплив воєнного стану на професійне самовизначення та мотиваційну сферу молоді……..

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1 …… 25

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ МОЛОДІ ……..…… 27

2.1. Організація та методи дослідження……. 27

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження…….. 30

2.3. Практичні рекомендації щодо розвитку професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді…….

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2 …… 44

ВИСНОВКИ..... 61

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 63

ДОДАТКИ…….. 66

ВСТУП

Сучасні соціально-економічні умови, що значно ускладнилися внаслідок воєнного стану в Україні, суттєво впливають на всі сфери життя молоді, зокрема на процеси професійного самовизначення, формування професійної ідентичності та розвиток мотиваційної сфери. Нестабільність соціального середовища, підвищений рівень стресу, невизначеність майбутнього та зміна освітньо-професійних траєкторій актуалізують необхідність дослідження психологічних чинників, які забезпечують успішну адаптацію молодої людини до нових умов життя.

Особливого значення в цьому контексті набуває професійна ідентичність як інтегративне психологічне утворення, що відображає усвідомлення особистістю себе як суб'єкта професійної діяльності, прийняття професійних цінностей, цілей і ролей. Водночас мотивація до успіху виступає важливим внутрішнім ресурсом, який визначає рівень активності, наполегливості та спрямованості особистості на досягнення поставлених цілей.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення взаємозв'язку між рівнем сформованості професійної ідентичності та мотивацією до успіху у молоді в умовах воєнного стану, оскільки саме ці психологічні характеристики значною мірою визначають здатність особистості до професійної реалізації, стресостійкості та побудови життєвої перспективи.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному виявленні взаємозв'язку між професійною ідентичністю та мотивацією до успіху молоді в умовах воєнного стану.

Об'єкт дослідження — професійна ідентичність та мотиваційна сфера особистості молоді.

Предмет дослідження — взаємозв'язок професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до поняття професійної ідентичності.
2. Емпірично дослідити взаємозв’язок між професійною ідентичністю та мотивацією до успіху.
3. Розробити практичні рекомендації щодо розвитку зазначених психологічних характеристик.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв’язання поставлених завдань було використано комплекс взаємодоповнюючих методів:

1. Методика «Хто Я?» (модифікований варіант М. Куна) — застосовується для дослідження рівня та змістових характеристик професійної ідентичності, визначення ступеня усвідомлення особистістю власних професійних ролей та уявлень про себе в майбутній професійній діяльності.
2. Тест-опитувальник мотивації до досягнення успіху Т. Елерса — спрямований на визначення рівня вираженості мотивації до успіху, наполегливості у досягненні цілей та орієнтації на позитивний результат діяльності.
3. Методика визначення статусів професійної ідентичності (за Дж. Марсіа) — дозволяє оцінити рівень сформованості професійної ідентичності через аналіз таких статусів, як досягнута, дифузна, мораторійна та передвизначена ідентичність.

Характеристика вибірки: 30 людей віком від 18 до 25 років.

База дослідження: Громадська організація «Центр соціально-психологічного супроводження «Добробут»

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у роботі психологів закладів освіти, профорієнтаційних консультантів та фахівців з розвитку молоді для підвищення ефективності професійного самовизначення в умовах кризових соціальних обставин.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Поняття професійної ідентичності у сучасній психологічній науці

Професійна ідентичність є одним із ключових психологічних конструктів, що відображає складний і багаторівневий процес становлення особистості як активного суб'єкта професійної діяльності. Вона не виникає одномоментно, а формується поступово в ході соціального розвитку, навчання та набуття професійного досвіду. У сучасній психологічній науці професійна ідентичність розглядається як інтегративне психологічне утворення, яке об'єднує когнітивні, мотиваційні, ціннісні та поведінкові компоненти особистості, забезпечуючи її цілісне та усвідомлене включення у професійну сферу. Саме завдяки цій інтеграції людина здатна не лише обирати професію, а й усвідомлювати себе як її носія, приймати професійні ролі та будувати довгострокову траєкторію розвитку в обраній сфері діяльності. Умови сучасного суспільства, що характеризуються нестабільністю, соціальними кризами та особливо воєнним станом в Україні, значно підвищують актуальність дослідження цього феномена, оскільки професійна ідентичність виступає важливим чинником психологічної стійкості, адаптації та професійної самореалізації молоді [7].

У найзагальнішому розумінні професійна ідентичність визначається як усвідомлення особистістю себе як представника певної професії або професійної групи, а також як прийняття нею норм, цінностей, етичних принципів і стандартів професійної діяльності. Це означає, що людина не лише формально пов'язує себе з певною спеціальністю, але й внутрішньо інтегрує її

вимоги у власну систему «Я-образу». Такий процес передбачає глибоке осмислення власних здібностей, інтересів і професійних можливостей, а також формування стійкого ставлення до обраного професійного шляху. Професійна ідентичність формується в процесі професійного становлення та соціалізації індивіда, починаючи з етапу професійного самовизначення у підлітковому та юнацькому віці і продовжуючи розвиватися протягом усього життя під впливом нових досвідів, змін професійного середовища та особистісного розвитку. Важливо підкреслити, що цей процес є динамічним, тобто не є раз і назавжди завершеним: він може трансформуватися, посилюватися або, навпаки, послаблюватися під впливом як зовнішніх факторів (соціально-економічні умови, війна, ринок праці), так і внутрішніх (мотивація, самооцінка, рівень рефлексії) [12].

У структурі професійної ідентичності дослідники традиційно виокремлюють декілька взаємопов’язаних компонентів, кожен із яких виконує важливу функцію у її формуванні та функціонуванні. По-перше, це когнітивний компонент, який охоплює систему уявлень особистості про себе як професіонала, знання про зміст обраної професії, вимоги до неї, а також усвідомлення власних здібностей, сильних і слабких сторін у контексті професійної діяльності. Саме цей компонент забезпечує раціональне розуміння людиною свого професійного шляху та можливостей розвитку. По-друге, важливим є емоційно-ціннісний компонент, який відображає ставлення особистості до професії, рівень задоволеності професійним вибором, емоційну залученість у діяльність, а також систему професійних цінностей. Цей компонент визначає, наскільки професія є внутрішньо прийнятою та значущою для особистості. По-третє, поведінковий компонент проявляється у реальних діях, спрямованих на професійний розвиток, набуття нових навичок, підвищення кваліфікації та реалізацію себе у професійній діяльності. Саме через поведінкові прояви професійна ідентичність стає не лише внутрішнім утворенням, але й практично реалізованою характеристикою особистості [3].

Формування професійної ідентичності тісно пов’язане з процесом

професійного самовизначення, який є одним із ключових етапів становлення особистості та особливо інтенсивно відбувається у юнацькому віці. Саме в цей період молода людина активно конструює власну життєву та професійну перспективу, намагаючись знайти відповіді на фундаментальні питання «ким бути?» та «яким бути у професійній сфері?». Ці питання відображають не лише вибір конкретної професії, а й глибший процес формування уявлення про себе як майбутнього фахівця, свої можливості, цінності та життєві пріоритети. Успішність професійного самовизначення значною мірою залежить від рівня розвитку самосвідомості, здатності до рефлексії, критичного мислення та вміння приймати зважені рішення в умовах невизначеності. Недостатній рівень усвідомлення власних інтересів і можливостей, а також зовнішній тиск соціального середовища можуть ускладнювати цей процес і призводити до формування дифузної або незрілої професійної ідентичності, коли особистість не має чітких професійних орієнтирів і не відчуває внутрішньої визначеності щодо свого майбутнього [18].

У сучасних психологічних дослідженнях значна увага приділяється типології професійної ідентичності, серед яких особливо поширеним є підхід Дж. Марсіа. Згідно з його концепцією, виокремлюються чотири основні статуси професійної ідентичності: досягнута, мораторійна, передвизначена та дифузна. Досягнута професійна ідентичність характеризується високим рівнем усвідомленості професійного вибору, наявністю особистого досвіду його переосмислення та внутрішнім прийняттям обраного шляху. Мораторійна ідентичність відображає стан активного пошуку та сумнівів, коли особистість перебуває в процесі дослідження альтернатив і ще не прийняла остаточного рішення. Передвизначена ідентичність формується у випадках, коли професійний вибір значною мірою зумовлений зовнішніми чинниками (очікування батьків, соціальний тиск), без достатнього особистісного осмислення. Дифузна ідентичність, у свою чергу, свідчить про відсутність чітких професійних орієнтацій, низький рівень визначеності та недостатню залученість у процес професійного самовизначення [5]. Така типологія

дозволяє більш глибоко аналізувати особливості професійного становлення молоді та визначати рівень зрілості її професійної позиції.

Важливим аспектом професійної ідентичності є її тісний взаємозв'язок із мотиваційною сферою особистості. Зокрема, мотивація досягнення, або мотивація до успіху, виступає внутрішнім психологічним механізмом, який стимулює активність, цілеспрямованість і наполегливість у процесі професійного розвитку. Вона визначає, наскільки людина орієнтована на досягнення позитивного результату, подолання труднощів і реалізацію власного потенціалу. Особи з високим рівнем сформованої професійної ідентичності, як правило, демонструють більш виражену мотивацію досягнення, оскільки чітке усвідомлення себе у професійній ролі підсилює внутрішню впевненість, відповідальність за власний розвиток і прагнення до професійного успіху. Водночас слабко сформована професійна ідентичність часто супроводжується нестабільною або зниженою мотивацією досягнення, що ускладнює професійну самореалізацію [9].

Окрему увагу слід приділити впливу сучасних соціальних умов, зокрема воєнного стану, на процес формування професійної ідентичності молоді. Підвищений рівень стресу, постійна невизначеність майбутнього, руйнування звичних соціальних структур, вимушена міграція та зміни в освітньому процесі створюють додаткові психологічні навантаження для молодих людей. У таких умовах процес професійного самовизначення може ускладнюватися, набувати фрагментарного або нестабільного характеру. Професійна ідентичність у цьому випадку може втрачати свою цілісність, що проявляється у сумнівах щодо професійного вибору, зниженні впевненості у майбутньому та ослабленні мотиваційної сфери. Це зумовлює необхідність додаткової психологічної підтримки молоді, розвитку її внутрішніх ресурсів, формування стресостійкості та здатності до адаптації в умовах нестабільного соціального середовища [14].

З позицій сучасної психологічної науки професійна ідентичність розглядається не як ізольоване утворення, а як важлива складова загальної

структури ідентичності особистості. Вона тісно пов’язана та перебуває у постійній взаємодії з іншими її видами, зокрема особистісною, соціальною та гендерною ідентичністю. Така взаємодія забезпечує формування цілісного та узгодженого уявлення людини про саму себе, де професійна сфера виступає одним із ключових вимірів самовизначення. Саме через інтеграцію цих компонентів особистість здатна вибудовувати послідовну життєву стратегію, усвідомлювати свої ролі в суспільстві та ефективно адаптуватися до вимог професійного середовища. Порушення або недостатня сформованість одного з видів ідентичності може призводити до внутрішньої неузгодженості, зниження впевненості у власних рішеннях та труднощів у професійній самореалізації [2].

Таким чином, професійна ідентичність є складним багаторівневим і динамічним психологічним утворенням, яке формується в процесі професійного становлення особистості та визначає її готовність до ефективної професійної діяльності. Вона охоплює не лише усвідомлення професійного вибору, але й внутрішнє прийняття себе як представника певної професії, що передбачає наявність стійкої системи професійних цінностей, установок та поведінкових стратегій. У сучасних умовах, особливо в період воєнного стану, значення професійної ідентичності суттєво зростає, оскільки вона виступає важливим психологічним ресурсом, який забезпечує стійкість особистості до стресових впливів, підтримує адаптивність у складних життєвих обставинах та сприяє формуванню високого рівня мотивації до професійного розвитку й досягнення успіху у молоді [20].

1.2. Особливості формування професійної ідентичності в юнацькому віці

Юнацький вік є одним із найбільш сензитивних періодів для формування професійної ідентичності, оскільки саме в цей час відбувається активне становлення самосвідомості, життєвих цінностей та системи професійних орієнтацій. Саме на цьому етапі розвитку особистості відбувається якісний

перехід від загальних, часто ідеалізованих уявлень про майбутнє до більш усвідомленого, реалістичного професійного самовизначення. Молода людина починає активно замислюватися над вибором майбутнього професійного шляху, аналізує власні можливості, інтереси та соціальні перспективи, що передбачає не лише вибір конкретної професії, але й формування довгострокової життєвої стратегії. У цей період професійна ідентичність виступає результатом складної інтеграції когнітивного досвіду, емоційних переживань, ціннісних орієнтацій та соціальних впливів, які формуються у процесі навчання, спілкування та взаємодії з соціальним середовищем [4].

Однією з найбільш характерних особливостей формування професійної ідентичності у юнацькому віці є інтенсивний розвиток рефлексивних процесів. Рефлексія в цей період стає провідним механізмом самопізнання, що дозволяє молодій людині більш глибоко аналізувати власні індивідуально-психологічні особливості, здібності, інтереси, цінності та життєві пріоритети. Завдяки розвитку рефлексії відбувається співвіднесення образу «Я-реального» з образом «Я-професійного», що включає уявлення про себе як майбутнього фахівця в певній сфері діяльності. Саме цей процес є важливою передумовою формування адекватної професійної самооцінки та усвідомленого професійного вибору. Водночас недостатній рівень розвитку рефлексії може суттєво ускладнювати процес професійного самовизначення, призводячи до поверхневого або випадкового вибору професії, що в подальшому може спричиняти професійну невизначеність, незадоволеність діяльністю або зміну професійного шляху [11].

Важливу роль у формуванні професійної ідентичності відіграє соціальне оточення, яке охоплює насамперед сім’ю, освітні заклади та референтні групи однолітків. Саме в процесі взаємодії з цими соціальними інститутами молода людина засвоює базові уявлення про світ професій, їхню соціальну значущість, престижність, вимоги до фахівців, а також реальні можливості професійної реалізації в сучасному суспільстві. Сім’я часто виступає першим і найбільш впливовим джерелом професійних орієнтацій, формуючи установки щодо

«бажаних» або «перспективних» професій, а також підтримуючи або, навпаки, обмежуючи професійний вибір молодої людини. Освітні заклади забезпечують систематизовані знання, розвиток професійних інтересів і первинних навичок, що є основою для подальшого професійного становлення. У свою чергу, референтні групи однолітків здійснюють значний вплив через механізми порівняння, соціального схвалення та групових норм, які можуть як сприяти професійному самовизначенню, так і ускладнювати його. Підтримка з боку значущих дорослих і позитивне соціальне підкріплення, як правило, сприяють більш впевненому та усвідомленому професійному вибору, тоді як надмірний контроль, тиск або нав'язування професійних рішень можуть гальмувати процес формування зрілої професійної ідентичності та сприяти розвитку її передвизначених або дифузних форм, коли вибір здійснюється не на основі внутрішніх потреб, а під впливом зовнішніх факторів [15].

Окремою важливою особливістю юнацького віку є підвищена чутливість до соціальної оцінки та виражене прагнення до самоствердження. У цей період молода людина особливо гостро реагує на думку оточення, прагне відповідати соціальним очікуванням, досягати успіху та отримувати визнання з боку значущих інших. У контексті професійного становлення це може мати подвійний вплив: з одного боку, стимулювати активний пошук себе, пробу різних професійних ролей і підвищення мотивації до досягнень; з іншого — створювати внутрішній психологічний тиск, страх помилки та невпевненість у власних рішеннях. У результаті професійна ідентичність може формуватися як внутрішньо прийнята, усвідомлена та стабільна, або ж як зовнішньо зумовлена, коли професійний вибір більше відповідає очікуванням оточення, ніж власним інтересам і схильностям особистості [6].

Також необхідно підкреслити, що формування професійної ідентичності у юнацькому віці тісно пов'язане з розвитком мотиваційної сфери та процесами цілепокладання. Саме в цей період активно формується мотивація досягнення, яка визначає рівень активності, наполегливості та спрямованості молодої людини у процесі професійного самовизначення. Особи з вираженою

мотивацією до успіху зазвичай демонструють більш цілеспрямовану поведінку, схильність до планування майбутнього, активний пошук освітніх і професійних можливостей, а також готовність долати труднощі на шляху до професійної реалізації. Натомість недостатній рівень мотивації досягнення може проявлятися у пасивності, невизначеності професійних планів, уникненні відповідальності за вибір та схильності до відкладання професійного самовизначення, що ускладнює формування зрілої професійної ідентичності [10].

Умови сучасного суспільства, особливо в період воєнного стану, значно ускладнюють процес формування професійної ідентичності у молоді, оскільки вони супроводжуються високим рівнем соціальної нестабільності, економічної невизначеності та трансформацією звичних освітніх і професійних траєкторій. Нестабільність соціально-економічної ситуації, загроза безпеці, вимушене переміщення, руйнування звичного способу життя та зміни в освітньому середовищі створюють додаткові психологічні бар'єри для повноцінного професійного самовизначення. У таких умовах молода людина часто позбавлена можливості довгострокового планування, що є важливою складовою формування професійної ідентичності. Як наслідок, значна частина молоді стикається з підвищеним рівнем тривожності, емоційної напруги, невизначеністю майбутнього та зниженням упевненості у власних професійних рішеннях і виборі життєвого шляху. Усе це може призводити до уповільнення процесу формування зрілої професійної ідентичності, її фрагментарності або нестійкості, коли професійні орієнтації залишаються недостатньо визначеними або постійно змінюються під впливом зовнішніх обставин [17].

Водночас, попри наявність численних ризиків, кризові умови можуть також виступати чинником активізації внутрішніх психологічних ресурсів особистості. У ситуації підвищеної невизначеності особливої значущості набувають такі якості, як життєстійкість, психологічна адаптивність, емоційна регуляція та здатність до саморегуляції поведінки. Саме ці ресурси дозволяють

молодій людині більш ефективно долати труднощі, зберігати внутрішню стабільність і продовжувати процес професійного самовизначення навіть у складних соціальних умовах. Розвиток зазначених якостей сприяє формуванню більш зрілої та усвідомленої професійної ідентичності, оскільки дозволяє інтегрувати досвід кризових ситуацій у власну життєву та професійну перспективу. Таким чином, юнацький вік у сучасних умовах постає як критично важливий період розвитку, у якому одночасно поєднуються як значні ризики дестабілізації професійного самовизначення, так і потенційні можливості для особистісного зростання та зміцнення професійної ідентичності, що в подальшому визначає траєкторію професійного розвитку особистості [19].

1.3. Психологічна сутність мотивації до успіху та її структура

Мотивація до успіху є одним із ключових компонентів мотиваційної сфери особистості, що визначає спрямованість її діяльності на досягнення позитивного результату, реалізацію поставлених цілей та подолання труднощів на шляху до бажаного результату. Вона виступає внутрішнім психологічним механізмом, який активізує поведінку людини, забезпечує її цілеспрямованість, наполегливість і готовність долати перешкоди навіть за умов невизначеності або підвищеної складності діяльності. У сучасній психології мотивація до успіху розглядається як складне інтегративне утворення, що поєднує потреби, мотиви, установки, ціннісні орієнтації та очікування особистості, які в сукупності визначають її активність у досягненні значущих життєвих і професійних цілей. Вона є важливим внутрішнім ресурсом розвитку особистості, особливо у юнацькому віці, коли відбувається інтенсивне формування життєвих планів, професійного самовизначення та системи особистісних цінностей [8].

У психологічній літературі мотивація до успіху найчастіше розглядається в межах теорії досягнення мотивації, відповідно до якої

поведінка людини визначається співвідношенням двох базових тенденцій — прагненням досягти успіху та прагненням уникнути невдачі. Особи з домінуючою мотивацією до успіху зазвичай орієнтовані на постановку складних, але реалістичних і досяжних цілей, активно шукають ефективні способи їх реалізації та проявляють стійкість у разі виникнення труднощів. Вони сприймають складні завдання не як загрозу, а як можливість для розвитку, самовдосконалення та набуття нового досвіду. Важливою характеристикою такої мотивації є внутрішня впевненість у власних можливостях, віра у здатність впливати на результати діяльності та відповідальність за власні досягнення, що є суттєвим чинником успішного професійного становлення особистості [13].

З позицій структурного аналізу мотивація до успіху розглядається як багатокомпонентне психологічне утворення, що включає низку взаємопов’язаних елементів, які забезпечують цілісність її функціонування в поведінці та діяльності особистості. Першим і базовим є когнітивний компонент, який відображає систему уявлень індивіда про сутність успіху, способи його досягнення, а також усвідомлення власних можливостей, ресурсів і обмежень у процесі реалізації поставлених цілей. Саме цей компонент визначає, наскільки реалістично та структуровано людина планує свої дії, як вона оцінює складність завдань і якою мірою здатна прогнозувати результати власної діяльності. Другим є емоційний компонент, що включає широкий спектр переживань, пов’язаних з очікуванням успіху або можливих невдач, рівень емоційної включеності у діяльність, а також суб’єктивне ставлення до процесу та результатів досягнення цілей. Емоційна складова значною мірою визначає внутрішню стійкість особистості, її здатність долати фрустрацію та зберігати мотиваційну активність у складних ситуаціях. Третім є поведінковий компонент, який проявляється у реальних діях людини, її активності, наполегливості, ініціативності та здатності систематично долати труднощі на шляху до досягнення поставлених завдань. Саме поведінковий рівень є зовнішнім проявом мотивації до успіху та дозволяє оцінити її реальну

вираженість у практичній діяльності [16].

Важливою характеристикою мотивації до успіху є її тісний взаємозв'язок із рівнем домагань особистості, який відображає ступінь складності цілей, що ставить перед собою індивід, та рівень очікуваних результатів. Високий рівень домагань, як правило, супроводжується прагненням до складних і амбітних завдань, орієнтацією на саморозвиток, професійне зростання та досягнення високих результатів у діяльності. Такі особи демонструють більшу наполегливість, готовність до ризику та здатність мобілізувати внутрішні ресурси для подолання перешкод. Натомість низький рівень домагань може проявлятися у занижених цілях, уникненні складних завдань, зниженій активності та страху перед можливими невдачами, що суттєво обмежує потенціал особистісного та професійного розвитку. Таким чином, мотивація до успіху безпосередньо впливає на характер діяльності особистості, визначає її поведінкову стратегію, рівень наполегливості та загальну здатність до професійної самореалізації [1].

У структурі мотивації до успіху важливе місце займають самосвідомість та самооцінка, оскільки саме ці особистісні утворення значною мірою визначають характер цілепокладання, рівень домагань і загальну спрямованість поведінки індивіда. Самосвідомість забезпечує усвідомлення людиною власних можливостей, індивідуально-психологічних особливостей, сильних і слабких сторін, а також дозволяє співвідносити власні ресурси з вимогами діяльності. У свою чергу, самооцінка виступає емоційно-оцінним компонентом самосвідомості та визначає, наскільки позитивно або критично особистість сприймає себе як суб'єкта діяльності. Особи з адекватною або помірно завищеною, але стабільною самооцінкою, як правило, демонструють вищий рівень мотивації досягнення, оскільки вони впевнені у власних силах, схильні брати відповідальність за результати діяльності та вірять у можливість впливати на події власного життя. Натомість занижена самооцінка часто супроводжується невпевненістю, сумнівами у власних можливостях, страхом помилки та формуванням установки на уникнення невдач, що суттєво знижує

рівень мотивації до успіху та обмежує активність особистості [6].

У контексті професійного становлення мотивація до успіху відіграє особливо важливу роль, оскільки вона безпосередньо впливає на активність особистості у процесі професійного самовизначення, вибору майбутньої професії, формування професійних планів та прагнення до професійного розвитку. Високий рівень мотивації досягнення сприяє більш усвідомленому підходу до вибору професійного шляху, формуванню стійкої професійної ідентичності, а також розвитку прагнення до постійного самовдосконалення та підвищення кваліфікації. Такі особи, як правило, більш наполегливі у подоланні труднощів, активно шукають можливості для професійного зростання та демонструють високий рівень відповідальності за власні результати [11].

Водночас мотивація до успіху не є сталою або незмінною характеристикою особистості, оскільки вона може зазнавати трансформацій під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. До зовнішніх факторів належать соціально-економічні умови, особливості освітнього середовища, рівень підтримки з боку сім'ї та значущого оточення, тоді як до внутрішніх — особистісний досвід, рівень самооцінки, емоційна стабільність та індивідуальні психологічні ресурси. Особливо виразно вплив цих чинників проявляється в умовах воєнного стану, коли зростає рівень невизначеності, тривожності та психологічного напруження, що може призводити до зниження впевненості у майбутньому та зміни мотиваційних орієнтацій особистості, зокрема послаблення орієнтації на досягнення успіху [15].

Таким чином, мотивація до успіху є складним багатовимірним психологічним конструктом, який відіграє ключову роль у регуляції поведінки особистості, її життєвих і професійних стратегій. Вона забезпечує спрямованість на досягнення цілей, підтримує активність, наполегливість і стійкість у діяльності, а також виступає важливим чинником формування зрілої професійної ідентичності у молоді та її успішної самореалізації в умовах сучасних соціальних викликів.

1.4. Вплив воєнного стану на професійне самовизначення та мотиваційну сферу молоді

Воєнний стан є одним із найсильніших зовнішніх чинників, що впливають на всі сфери життя особистості, зокрема на процеси професійного самовизначення та формування мотиваційної сфери молоді. У сучасних умовах України війна виступає не лише як макросоціальний стресор, але й як комплексний дестабілізуючий фактор, що суттєво трансформує життєві орієнтації, систему цінностей, уявлення про майбутнє та загальну життєву перспективу молодої людини. Для молоді, яка перебуває на етапі активного професійного становлення, це створює особливо складні умови вибору, планування та реалізації життєвого і професійного шляху, оскільки звичні механізми прогнозування майбутнього втрачають свою стабільність і передбачуваність [14].

Професійне самовизначення в умовах воєнного стану характеризується підвищеним рівнем невизначеності, нестабільності та ситуативності. Якщо в умовах відносно стабільного соціального середовища молодь може орієнтуватися на довгострокове планування професійної кар’єри, послідовне формування освітньої траєкторії та поступове досягнення професійних цілей, то в умовах війни ці процеси часто зазнають суттєвих деформацій. Це зумовлено руйнуванням звичних соціальних інститутів, змінами на ринку праці, вимушеною міграцією, обмеженням доступу до освітніх ресурсів та загальною соціальною нестабільністю. У результаті професійний вибір молоді нерідко набуває ситуативного, компромісного або вимушеного характеру, коли рішення приймаються не стільки на основі внутрішніх інтересів та схильностей, скільки під впливом зовнішніх обставин і необхідності швидкої адаптації до нових умов життя. Це значною мірою ускладнює формування усвідомленої та стійкої професійної ідентичності, яка вимагає стабільності, часу та можливостей для рефлексії [17].

Одним із ключових психологічних наслідків воєнного стану є суттєве підвищення рівня тривожності, емоційного напруження та хронічного стресу у молоді. Постійне переживання загрози життю та безпеці, досвід втрат, вимушене переміщення, розрив соціальних зв'язків і нестабільність повсякденного життя негативно впливають на емоційний стан особистості та загальне психічне благополуччя. У таких умовах значно знижується здатність до тривалого когнітивного зосередження, що є необхідною передумовою для ефективного професійного планування. Психічне виснаження, підвищена вразливість та емоційна нестабільність ускладнюють процес рефлексії, об'єктивного аналізу власних можливостей, інтересів і здібностей, а також прийняття зважених і раціональних рішень щодо майбутньої професійної діяльності. У результаті професійне самовизначення може набувати фрагментарного, ситуативного або недостатньо усвідомленого характеру, що уповільнює формування зрілої професійної ідентичності [10].

Воєнний стан також істотно трансформує мотиваційну сферу особистості, зокрема мотивацію досягнення та мотивацію до успіху. З одного боку, у частини молоді може спостерігатися підсилення мотивації до самореалізації, що проявляється у прагненні довести власну життєстійкість, ефективність і здатність досягати успіху навіть у складних умовах. У таких випадках кризова ситуація виступає як стимул для активізації внутрішніх ресурсів, формування більш чітких життєвих цілей і посилення орієнтації на майбутнє. З іншого боку, у значної частини молодих людей може відбуватися зниження мотивації досягнення, що пов'язано з невизначеністю майбутнього, відчуттям втрати контролю над життєвими подіями, емоційним виснаженням і психологічною втомою. У результаті мотиваційна сфера набуває поляризованого характеру, коли одночасно співіснують як високі, так і знижені рівні мотивації до успіху, що значною мірою залежить від індивідуальних психологічних ресурсів, життєвого досвіду та рівня соціальної підтримки особистості [15].

Окрему роль у трансформації професійного самовизначення молоді в

умовах воєнного стану відіграє суттєва зміна ціннісних орієнтацій. У кризових соціальних умовах відбувається переосмислення базових життєвих пріоритетів, у результаті чого на перший план виходять такі цінності, як безпека, стабільність, передбачуваність майбутнього та можливість швидкої професійної реалізації. Натомість довгострокове кар'єрне планування, стратегічне професійне зростання та поступова побудова професійної траєкторії можуть втрачати свою першочергову значущість або відходити на другий план. Це зумовлює переорієнтацію молоді на більш практичні, прикладні та соціально затребувані професії, які дозволяють швидше адаптуватися до змін на ринку праці та забезпечують відносну економічну стабільність у короткостроковій перспективі. Таким чином, відбувається переоцінка професійних пріоритетів, що безпосередньо впливає на вибір освітніх траєкторій і характер професійного самовизначення загалом [6].

Важливим чинником, який суттєво впливає на процес професійного самовизначення в умовах воєнного стану, є соціальна підтримка. Вона виступає своєрідним буфером, який пом'якшує негативний вплив стресових факторів і сприяє збереженню психологічної рівноваги особистості. Підтримка з боку сім'ї, освітніх закладів, однолітків, психологічних служб та значущого соціального оточення сприяє формуванню відчуття безпеки, внутрішньої стабільності та впевненості у власних рішеннях. Завдяки цьому підвищується здатність молоді до більш усвідомленого професійного вибору, підтримується мотивація до розвитку та знижується рівень тривожності, пов'язаної з невизначеністю майбутнього. Натомість відсутність або недостатній рівень соціальної підтримки може посилювати відчуття дезорієнтації, невпевненості у власних силах і труднощі у прийнятті професійних рішень, що негативно позначається на процесі формування професійної ідентичності [12].

Таким чином, воєнний стан виступає потужним дестабілізуючим чинником, який комплексно впливає на процеси професійного самовизначення та мотиваційну сферу молоді. Він ускладнює довгострокове планування, трансформує систему ціннісних орієнтацій і може як послаблювати, так і

активізувати мотивацію досягнення залежно від індивідуальних психологічних ресурсів особистості, рівня стресостійкості та соціальної підтримки. Це зумовлює необхідність обов'язкового врахування специфіки кризових умов при дослідженні професійної ідентичності та мотивації до успіху сучасної молоді [14].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було здійснено теоретичний аналіз проблеми професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді в умовах воєнного стану. Узагальнення наукових підходів дозволило встановити, що професійна ідентичність є складним багаторівневим психологічним утворенням, яке відображає процес усвідомлення особистістю себе як суб'єкта професійної діяльності та включає когнітивні, емоційно-ціннісні й поведінкові компоненти. Вона формується поступово в процесі професійного самовизначення та соціалізації, зазнаючи впливу як внутрішніх особистісних характеристик, так і зовнішніх соціальних умов.

Було визначено, що юнацький вік є найбільш сензитивним періодом для становлення професійної ідентичності, оскільки саме на цьому етапі активно відбувається розвиток самосвідомості, рефлексії та формування життєвих і професійних планів. Водночас професійне самовизначення у цей період значною мірою залежить від соціального оточення, рівня підтримки з боку значущих осіб та здатності молодої людини до самостійного прийняття рішень.

Окремо проаналізовано мотивацію до успіху як важливий компонент мотиваційної сфери особистості. Встановлено, що вона має складну структуру, яка включає когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти, і тісно пов'язана з рівнем домагань, самооцінкою та самосвідомістю. Мотивація до успіху виступає важливим внутрішнім ресурсом, який визначає активність особистості у професійному самовизначенні, її наполегливість та прагнення до

досягнення цілей.

У розділі також розкрито вплив воєнного стану на процеси професійного самовизначення та мотиваційну сферу молоді. Встановлено, що умови війни спричиняють зростання рівня тривожності, невизначеності та емоційного напруження, що ускладнює процес прийняття професійних рішень і може призводити до нестабільності професійної ідентичності. Водночас кризові умови можуть активізувати внутрішні ресурси особистості та посилювати мотивацію досягнення залежно від індивідуальних особливостей.

Таким чином, теоретичний аналіз показав тісний взаємозв’язок між професійною ідентичністю та мотивацією до успіху, а також довів значний вплив соціально-кризових умов, зокрема воєнного стану, на їх формування у молоді. Отримані результати створюють основу для подальшого емпіричного дослідження зазначених психологічних явищ.

РОЗДІЛ 2.
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА МОТИВАЦІЇ ДО УСПІХУ МОЛОДІ

2.1. Організація та методи дослідження

Емпіричне дослідження було спрямоване на вивчення взаємозв'язку між рівнем сформованості професійної ідентичності та мотивацією до успіху у молоді в умовах воєнного стану. Відповідно до мети роботи, дослідження мало комплексний характер і передбачало використання психодіагностичних методик, які дозволяють оцінити як особливості професійного самовизначення, так і мотиваційні характеристики особистості.

Дослідження проводилося у кілька послідовних етапів:

Перший етап передбачав підбір та теоретичне обґрунтування психодіагностичного інструментарію, який відповідає меті та завданням роботи. На цьому етапі було здійснено аналіз валідності та надійності обраних методик, а також їх відповідність віковим особливостям вибірки.

Другий етап включав безпосереднє проведення психодіагностичного обстеження респондентів. Учасникам було запропоновано пройти комплекс методик у стандартизованих умовах. Перед початком дослідження кожному респонденту надавалась інструкція щодо виконання завдань, наголошувалось на анонімності та добровільності участі, що сприяло підвищенню щирості відповідей.

Третій етап передбачав обробку отриманих результатів, їх систематизацію, математико-статистичний аналіз та інтерпретацію. На цьому етапі здійснювалося виявлення взаємозв'язків між показниками професійної ідентичності та рівнем мотивації до успіху.

У дослідженні взяли участь 30 осіб віком від 18 до 25 років, що відповідає періоду пізньої юності та ранньої дорослості. Саме цей віковий етап

є найбільш чутливим до процесів професійного самовизначення, формування життєвих планів та становлення мотиваційної сфери.

Вибірка є однорідною за віковими характеристиками, що дозволяє мінімізувати вплив вікових відмінностей на результати дослідження. Усі респонденти перебувають у ситуації активного професійного вибору або професійного становлення, що є важливою умовою для вивчення професійної ідентичності.

Дослідження проводилося з дотриманням принципів добровільної участі, конфіденційності та психологічної етики.

Для досягнення мети та розв’язання поставлених завдань було використано комплекс взаємодоповнюючих психодіагностичних методів:

1. Методика «Хто Я?» (модифікований варіант М. Куна)

Дана методика спрямована на дослідження самосвідомості особистості та її уявлень про власну ідентичність, зокрема професійну складову. Респондентам пропонується дати відповідь на запитання «Хто Я?» шляхом вільного самопису, перелічуючи якомога більше характеристик.

У контексті даного дослідження методика використовувалася для:

- виявлення рівня усвідомлення професійної ролі;
- аналізу змісту професійних уявлень;
- визначення ступеня сформованості професійної ідентичності;
- оцінки домінування професійних або особистісних характеристик у структурі «Я-образу».

Отримані результати дозволяють якісно оцінити, наскільки професійна сфера інтегрована у систему самосприйняття особистості.

2. Тест-опитувальник мотивації до досягнення успіху Т. Елерса

Методика Т. Елерса призначена для визначення рівня вираженості мотивації до успіху як стійкої особистісної характеристики. Вона дозволяє оцінити, наскільки індивід орієнтований на досягнення позитивного результату, подолання труднощів та активну життєву позицію.

У межах дослідження методика застосовувалася для:

- визначення рівня мотивації досягнення (низький, середній, високий);
- аналізу наполегливості у досягненні цілей;
- оцінки орієнтації на успіх у навчальній та майбутній професійній діяльності;
- виявлення загальної активності та цілеспрямованості особистості.

Результати тесту дозволяють встановити зв’язок між мотиваційною сферою та рівнем професійної ідентичності.

3. Методика визначення статусів професійної ідентичності (за Дж. Марсіа)

Дана методика базується на теорії статусів ідентичності Дж. Марсіа та дозволяє визначити рівень сформованості професійної ідентичності через аналіз двох ключових параметрів: наявності професійного вибору та рівня його осмислення.

У результаті діагностики виділяються чотири статуси:

- досягнута ідентичність — усвідомлений та прийнятий професійний вибір;
- мораторійна ідентичність — стан активного пошуку та сумнівів;
- передвизначена ідентичність — вибір під впливом зовнішніх чинників;
- дифузна ідентичність — відсутність чітких професійних орієнтацій.

У дослідженні методика використовувалася для:

- визначення рівня зрілості професійної ідентичності;
- аналізу типу професійного самовизначення;
- подальшого зіставлення з рівнем мотивації до успіху.

Таким чином, використаний комплекс методик дозволив отримати всебічні емпіричні дані щодо особливостей професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді, а також створив основу для подальшого статистичного аналізу їх взаємозв’язку у наступному підрозділі дослідження.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

У межах емпіричного дослідження було проаналізовано результати методики «Хто Я?» (модифікований варіант М. Куна), спрямованої на вивчення особливостей самосвідомості та змістового наповнення Я-образу, зокрема рівня сформованості професійної ідентичності.

У дослідженні взяли участь 30 осіб віком від 18 до 25 років, що відповідає періоду пізньої юності та ранньої дорослості. Аналіз відповідей респондентів здійснювався за змістовним критерієм: виокремлювалися професійні, особистісні, соціальні та ситуативні характеристики, які респонденти використовували для опису себе.

Аналіз отриманих даних дозволив виявити особливості структури самосвідомості та рівня сформованості професійної ідентичності у вибірці респондентів віком 18–25 років (n = 30). У процесі обробки результатів здійснювався змістовий аналіз відповідей, у межах якого всі самохарактеристики були розподілені на чотири основні категорії: особистісні, соціальні, професійно-орієнтовані та ситуативно-абстрактні.

Таблиця 2.1.

Розподіл змістових характеристик Я-образу у вибірці

Тип характеристик	**Приклади відповідей**	**Кількість відповідей (%)**
Особистісні	«я відповідальна», «я емоційна», «я доброзичлива»	38%
Соціальні	«я студентка», «я донька», «я друг»	27%
Професійно-орієнтовані	«я майбутній психолог», «я майбутній фахівець»	21%
Ситуативні / абстрактні	«я людина, яка шукає себе», «я в процесі змін»	14%

Отримані результати свідчать про те, що у структурі самосприйняття молоді переважають особистісні характеристики (38%), які відображають

індивідуальні риси характеру, емоційні властивості та загальні психологічні особливості. Це вказує на те, що для більшості респондентів провідним є усвідомлення себе як особистості, а не як суб'єкта професійної діяльності.

Другу позицію займають соціальні характеристики (27%), що відображають включеність у систему соціальних ролей (студент, друг, донька/син тощо). Це є типовим для вікового етапу 18–25 років, коли соціальна ідентичність ще активно формується та залишається значущою складовою Я-образу.

Професійно-орієнтовані характеристики становлять 21% усіх відповідей. Це свідчить про те, що професійна ідентичність у значної частини вибірки перебуває на етапі формування і ще не є провідною в структурі самосвідомості. Частина респондентів лише частково ідентифікує себе з майбутньою професією або використовує узагальнені формулювання без глибокої змістовної конкретизації.

Найменшу частку становлять ситуативні та абстрактні характеристики (14%), що відображають невизначеність, пошук себе та недостатню стабільність Я-концепції у частини респондентів. Такі відповіді частіше зустрічаються у осіб, які перебувають у стані професійного або особистісного пошуку.

Таблиця 2.2.

Рівень сформованості професійної ідентичності (за методикою «Хто Я?»)

Рівень професійної ідентичності	**Кількість осіб**	**Відсоток**
Високий рівень	7	23%
Середній рівень	13	43%
Низький рівень	10	34%

На основі аналізу професійно-орієнтованих відповідей було визначено три рівні сформованості професійної ідентичності:

- Високий рівень (23%, 7 осіб). Респонденти цієї групи демонструють чітку професійну самоідентифікацію, усвідомлюють свій майбутній професійний шлях та включають професійні ролі у структуру Я-образу як значущі. Для них характерна наявність професійних планів, впевненість у виборі та позитивне емоційне ставлення до майбутньої професійної діяльності.
- Середній рівень (43%, 13 осіб). Найчисельніша група вибірки. Для цих респондентів характерна часткова визначеність професійного вибору. Вони можуть ідентифікувати себе з майбутньою професією, однак часто супроводжують свої відповіді формулюваннями невизначеності («я ще шукаю», «я в процесі вибору»). Це свідчить про етап активного професійного самовизначення.
- Низький рівень (34%, 10 осіб). У цій групі професійна ідентичність слабо інтегрована в структуру Я-образу або взагалі відсутня. Респонденти рідко згадують професійні ролі, а якщо і згадують, то у формальному або абстрактному вигляді без чіткої персональної значущості. Це може свідчити про дифузність професійного самовизначення або його незавершеність.

Таблиця 2.3.

Якісні особливості професійної ідентичності у респондентів

Рівень	Характеристика прояву	Типові відповіді
Високий	Чітка професійна самоідентифікація, наявність планів	«я майбутній психолог», «я майбутній лікар»
Середній	Невизначеність, формування професійних уявлень	«я ще визначаюсь», «я шукаю себе»
Низький	Відсутність професійної інтеграції в Я-образ	відсутні або формальні відповіді

Якісний аналіз дозволив виділити кілька характерних тенденцій:

- У осіб з високим рівнем професійної ідентичності спостерігається структурованість відповідей, наявність конкретних професійних цілей та чітка інтеграція майбутньої професії у систему «Я».
- Респонденти із середнім рівнем демонструють внутрішню амбівалентність: поєднання професійних намірів із сумнівами та невизначеністю щодо майбутнього.
- Особи з низьким рівнем часто уникають конкретизації професійних ролей, що може свідчити про недостатній рівень професійного самовизначення або відсутність сформованих професійних планів.

Отримані дані дозволяють зробити висновок, що професійна ідентичність у досліджуваної вибірки знаходиться переважно на середньому та низькому рівнях сформованості. Переважання особистісних і соціальних характеристик над професійними свідчить про те, що процес професійного самовизначення ще не завершений і перебуває у стадії активного формування.

Такі результати є характерними для вікового періоду 18–25 років, однак можуть також відображати вплив зовнішніх факторів, зокрема умов соціальної нестабільності та воєнного стану, які ускладнюють довгострокове професійне планування та стабільне формування професійної ідентичності.

У межах емпіричного дослідження було проаналізовано результати тесту-опитувальника мотивації до досягнення успіху Т. Елерса, який дозволяє визначити рівень вираженості мотивації до успіху як стійкої особистісної характеристики. Отримані дані дали змогу оцінити, наскільки респонденти орієнтовані на досягнення позитивного результату, проявляють наполегливість у подоланні труднощів та прагнуть досягати поставлених цілей.

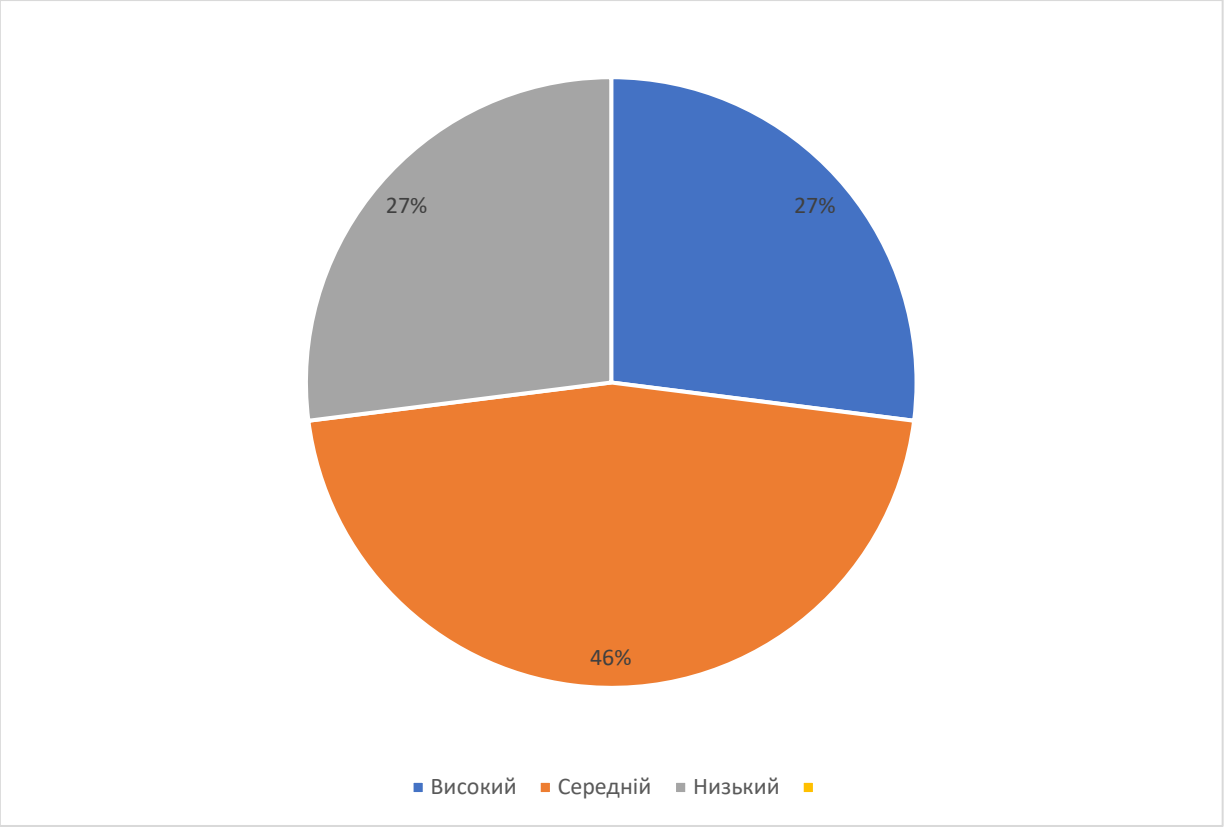

Рис 2.1. - Загальний розподіл рівнів мотивації до успіху

Респонденти з високим рівнем мотивації до успіху характеризуються вираженою орієнтацією на досягнення результату, високою наполегливістю та внутрішньою впевненістю у власних можливостях. Вони схильні ставити перед собою складні, але досяжні цілі, активно шукають способи їх реалізації та не уникають труднощів.

Для цієї групи характерні такі особливості:

- висока цілеспрямованість;
- стійкість до невдач;
- активна життєва позиція;
- готовність брати відповідальність за результати діяльності;
- орієнтація на саморозвиток і професійне зростання.

Такі респонденти частіше демонструють сформовану або близьку до сформованої професійну ідентичність.

Найбільш чисельна група вибірки. Респонденти цієї категорії мають помірно виражену мотивацію до досягнення успіху. Вони загалом орієнтовані

на досягнення результатів, однак їхня активність може змінюватися залежно від ситуації, рівня складності завдань та зовнішніх обставин.

Характерні особливості:

- нестійкість мотиваційних проявів;
- ситуативна активність;
- поєднання прагнення до успіху з обережністю у виборі цілей;
- потреба у зовнішній підтримці або підтвердженні правильності дій.

Дана група є найбільш вразливою до впливу зовнішніх стресових факторів, зокрема умов воєнного стану.

Респонденти з низьким рівнем мотивації досягнення демонструють слабку орієнтацію на успіх та знижену активність у досягненні цілей. Для них характерна тенденція до уникнення складних завдань, невпевненість у власних можливостях та страх можливих невдач.

Основні особливості:

- низька наполегливість;
- уникнення ризику та складних завдань;
- занижена впевненість у собі;
- орієнтація на мінімізацію невдач, а не на досягнення успіху.

У контексті професійного становлення ця група потребує додаткової психологічної підтримки та розвитку мотиваційної сфери.

Отримані результати свідчать, що у вибірці переважає середній рівень мотивації до успіху, що є типовим для юнацького віку, особливо в умовах соціальної нестабільності.

Водночас наявність значної частки респондентів із низьким рівнем мотивації (27%) може свідчити про вплив зовнішніх стресових факторів, зокрема воєнного стану, який знижує впевненість у майбутньому та ускладнює постановку довгострокових цілей.

Особи з високою мотивацією до успіху, навпаки, демонструють більш зрілу життєву позицію та кращу адаптацію до складних умов.

Таким чином, результати тесту Т. Елерса показали, що мотиваційна

сфера досліджуваної молоді є неоднорідною та варіативною. Переважання середнього рівня мотивації свідчить про її формування та нестійкість, тоді як значна частка низьких показників може бути пов’язана з впливом кризових умов воєнного стану, що знижують загальну впевненість у досягненні успіху та ускладнюють професійне самовизначення.

У межах емпіричного дослідження було проаналізовано результати методики визначення статусів професійної ідентичності за Дж. Марсіа, яка дозволяє оцінити рівень сформованості професійної ідентичності через аналіз двох ключових параметрів: наявності професійного вибору та ступеня його усвідомленості й самостійності. Методика дає змогу виділити чотири статуси професійної ідентичності: досягнута, мораторійна, передвизначена та дифузна.

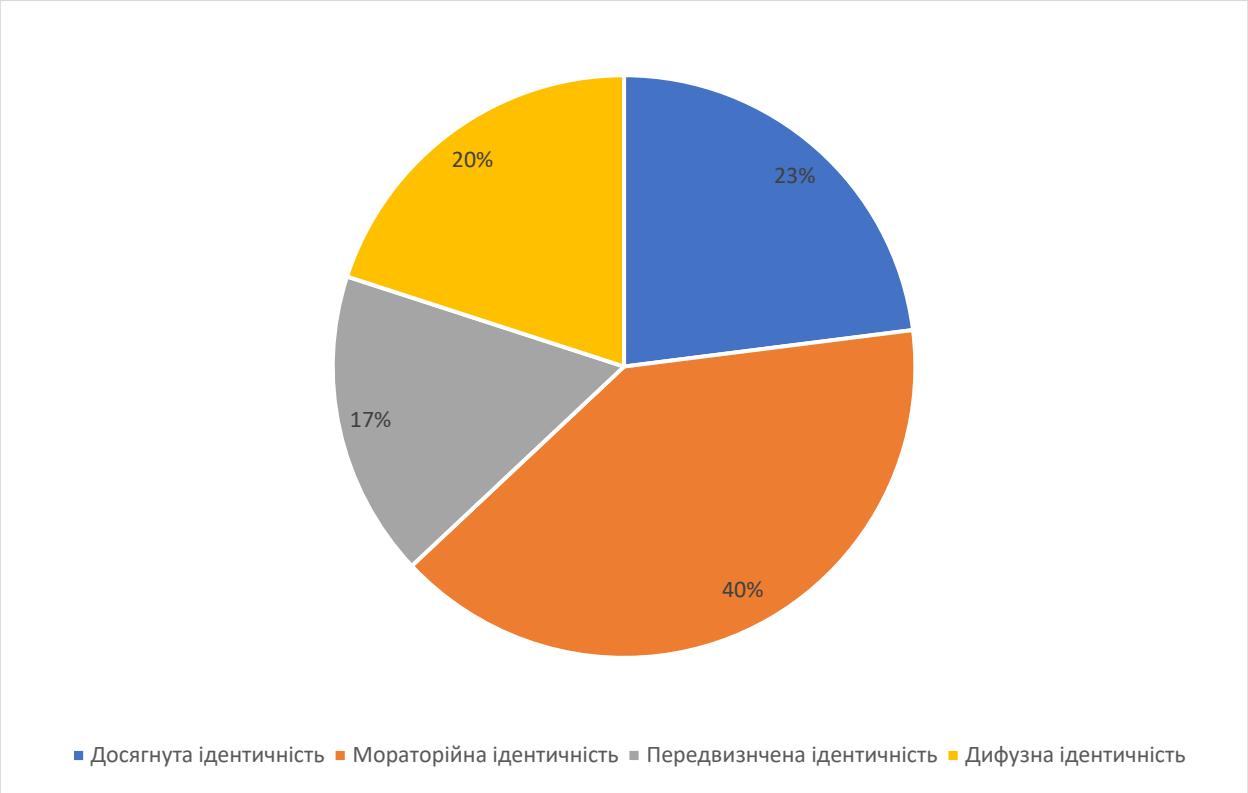

Рис 2.2. - Розподіл статусів професійної ідентичності

Респонденти з досягнутою ідентичністю характеризуються усвідомленим, самостійним і внутрішньо прийнятим професійним вибором. Вони вже пройшли етап активного пошуку та сумнівів і сформували стабільне

уявлення про власний професійний шлях.

Основні характеристики:

- чітке усвідомлення професійних цілей;
- впевненість у виборі професії;
- внутрішня мотивація до професійного розвитку;
- стабільність професійних планів.

Найбільш чисельна група у вибірці. Респонденти перебувають у стані активного пошуку професійного шляху, характеризуються сумнівами, рефлексією та спробами різних варіантів професійного самовизначення.

Особливості:

- активне дослідження професійних альтернатив;
- невизначеність остаточного вибору;
- високий рівень рефлексії;
- емоційна нестабільність щодо майбутньої професії.

Цей статус є типовим для юнацького віку, однак в умовах воєнного стану може набувати більш затяжного характеру.

Респонденти цієї групи здійснили професійний вибір переважно під впливом зовнішніх факторів (сім’я, соціальні очікування, економічні умови) без достатнього рівня особистісного осмислення.

Характерні ознаки:

- залежність професійного вибору від значущих інших;
- низький рівень автономності рішень;
- обмежена рефлексія щодо професійного шляху;
- відсутність активного пошуку альтернатив.

Респонденти з дифузною ідентичністю не мають чітко сформованих професійних орієнтацій або перебувають у стані повної невизначеності щодо майбутньої професійної діяльності.

Особливості:

- відсутність конкретного професійного вибору;
- низька включеність у процес професійного самовизначення;

- слабка мотивація до планування майбутнього;
- емоційна байдужість або уникнення професійної тематики.

Отримані результати свідчать, що найбільш поширеним статусом у вибірці є мораторійна професійна ідентичність (40%), що відображає активний етап пошуку та формування професійних орієнтацій.

Водночас значна частка осіб із дифузною (20%) та передвизначеною (17%) ідентичністю свідчить про неоднорідність процесу професійного самовизначення та наявність труднощів у формуванні автономного професійного вибору.

Досягнута професійна ідентичність представлена меншою часткою респондентів (23%), що є типовим для даного вікового періоду, але також може бути посилено впливом соціальної нестабільності та воєнного стану.

Таким чином, результати методики за Дж. Марсіа засвідчили, що професійна ідентичність молоді перебуває переважно на етапі активного формування. Домінування мораторійного статусу вказує на процес пошуку та рефлексії, тоді як наявність дифузної та передвизначеної ідентичності свідчить про труднощі професійного самовизначення в умовах сучасної соціальної нестабільності.

Результати кореляційного аналізу Пірсона між показниками трьох методик («Хто Я?» М. Куна, тест Т. Елерса та статуси професійної ідентичності за Дж. Марсіа) дозволили виділити низку найбільш статистично значущих і психологічно змістовних зв’язків, які відображають ключові закономірності взаємодії професійної ідентичності та мотивації до успіху у молоді (детально Додаток А).

Таблиця 2.4.

Кореляційні зв’язки між показниками професійної ідентичності та мотивації до успіху (r Пірсона)

Показники	r Пірсона	Характер зв’язку
Професійно-орієнтовані характеристики — Мотивація до успіху	+0.67	сильний позитивний
Професійно-орієнтовані характеристики — Досягнута ідентичність (Марсіа)	+0.69	сильний позитивний
Мотивація до успіху (високий рівень) — Досягнута ідентичність	+0.73	сильний позитивний
Дифузна ідентичність — Професійно-орієнтовані характеристики	−0.63	сильний негативний
Дифузна ідентичність — Мотивація до успіху	−0.58	помірно-сильний негативний
Ситуативні / абстрактні характеристики — Мотивація до успіху	−0.49	помірний негативний

Результати кореляційного аналізу Пірсона дозволили виявити низку статистично значущих взаємозв’язків між показниками професійної ідентичності та мотивації до успіху у молоді віком 18–25 років. Отримані дані свідчать про наявність системної взаємодії між структурою Я-образу, рівнем сформованості професійної ідентичності та мотиваційною спрямованістю особистості.

Найбільш виражений позитивний зв’язок виявлено між професійно-орієнтованими характеристиками Я-образу та мотивацією до успіху ($r = +0.67$). Це означає, що чим більшою мірою респонденти ідентифікують себе через професійні ролі та майбутню професійну діяльність, тим вищим є їхній рівень прагнення до досягнення успіху. Даний результат свідчить про те, що

професійна ідентичність виступає важливим внутрішнім мотиваційним ресурсом, який підсилює активність, цілеспрямованість та наполегливість у досягненні життєвих і професійних цілей.

Аналогічно сильний позитивний зв'язок зафіксовано між професійно-орієнтованими характеристиками та досягнутою професійною ідентичністю за Дж. Марсіа ($r = +0.69$). Це вказує на те, що особи з досягнутою ідентичністю вже інтегрували професійний вибір у власну систему самосвідомості, що проявляється у стабільному та усвідомленому професійному самовизначенні. Таким чином, професійна ідентичність на високому рівні розвитку тісно пов'язана з наявністю чітких професійних уявлень у структурі Я-образу.

Ще більш виражений зв'язок виявлено між високим рівнем мотивації до успіху та досягнутою професійною ідентичністю ($r = +0.73$). Це свідчить про те, що найбільш мотивовані досягати успіху особи мають сформовану, стабільну професійну ідентичність. У таких респондентів спостерігається внутрішня впевненість у власному професійному виборі, високий рівень цілеспрямованості та готовність до довгострокового професійного розвитку. Отриманий результат підтверджує, що мотивація до успіху та професійна ідентичність взаємно підсилюють одна одну, формуючи цілісну систему професійної спрямованості особистості.

Водночас виявлено виражені негативні кореляційні зв'язки між дифузною професійною ідентичністю та ключовими показниками дослідження. Зокрема, дифузна ідентичність негативно корелює з професійно-орієнтованими характеристиками Я-образу ($r = −0.63$), а також із мотивацією до успіху ($r = −0.58$). Це означає, що відсутність чіткого професійного самовизначення супроводжується зниженням рівня мотиваційної активності, невпевненістю у власних можливостях та слабкою інтеграцією професійної ролі у структуру самосвідомості. Особи з дифузною ідентичністю, як правило, не мають сформованих професійних цілей, що негативно впливає на їхню здатність досягати успіху.

Додатково встановлено негативний зв'язок між ситуативно-

абстрактними характеристиками Я-образу та мотивацією до успіху ($r = -0.49$). Це свідчить про те, що чим більше у структурі самосвідомості присутні невизначені, розмиті або загальні уявлення про себе, тим нижчим є рівень мотивації досягнення. Такі респонденти демонструють недостатню цілеспрямованість, відсутність чітких життєвих і професійних орієнтирів та знижену активність у досягненні поставлених цілей.

Узагальнюючи отримані результати, можна констатувати, що професійна ідентичність та мотивація до успіху перебувають у тісному взаємозв'язку. Найбільш адаптивні психологічні профілі характеризуються поєднанням високого рівня мотивації досягнення, сформованої професійної ідентичності та виражених професійних характеристик у структурі Я-образу. Натомість дифузність професійного самовизначення та домінування ситуативних характеристик асоціюються зі зниженням мотиваційної активності та невизначеністю життєвих перспектив.

Таким чином, результати кореляційного аналізу емпірично підтверджують гіпотезу дослідження про те, що рівень сформованості професійної ідентичності позитивно пов'язаний із мотивацією до успіху, а її дифузні та нестійкі форми — навпаки, знижують мотиваційну спрямованість особистості.

2.3. Практичні рекомендації щодо розвитку професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді

Результати емпіричного дослідження засвідчили наявність тісного взаємозв'язку між рівнем сформованості професійної ідентичності та мотивацією до успіху у молоді. Виявлено, що недостатня визначеність професійного самовизначення, домінування дифузних та ситуативно-абстрактних характеристик Я-образу, а також середній і низький рівень мотивації досягнення є поширеними явищами у досліджуваній вибірці. У зв'язку з цим постає необхідність розробки практичних рекомендацій,

спрямованих на підвищення рівня професійної ідентичності та посилення мотивації до успіху у молоді, особливо в умовах соціальної нестабільності та воєнного стану.

1. Психологічна діагностика та самопізнання як основа професійного самовизначення

Першим і одним із базових напрямів розвитку професійної ідентичності та мотивації до успіху є систематичне підвищення рівня самопізнання молоді. Саме усвідомлення власних індивідуально-психологічних особливостей (інтересів, здібностей, ціннісних орієнтацій, мотиваційних установок) створює основу для формування реалістичного та стабільного професійного вибору.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває використання комплексної психодіагностики, яка дозволяє не лише визначити актуальний рівень професійної спрямованості особистості, але й окреслити потенційні напрями її професійного розвитку. Доцільним є застосування методик, спрямованих на вивчення професійних інтересів, рівня самооцінки, особистісних якостей, а також мотиваційної сфери (зокрема мотивації досягнення успіху). Такий підхід дозволяє сформувати цілісне уявлення про структуру «Я-професійного» та виявити чинники, які сприяють або, навпаки, перешкоджають професійному самовизначенню.

Особливу роль у цьому процесі відіграє психологічний супровід, який може реалізовуватися у різних формах. Зокрема, ефективними є індивідуальні консультації з практичним психологом, під час яких відбувається глибший аналіз професійних інтересів, сумнівів та внутрішніх бар’єрів особистості. Не менш важливими є профорієнтаційні сесії, спрямовані на ознайомлення молоді з різними професійними сферами, вимогами ринку праці та можливими траєкторіями кар’єрного розвитку.

Окреме місце займають рефлексивні вправи, спрямовані на формування усвідомленого образу «Я-професійного». До них можуть належати завдання на опис власного професійного майбутнього, аналіз сильних і слабких сторін у контексті майбутньої діяльності, а також вправи на співвіднесення

особистісних якостей із вимогами обраної професії. Такі техніки сприяють активізації внутрішньої рефлексії та формуванню більш чіткого професійного самовизначення.

Узагальнюючи, слід зазначити, що систематична психологічна діагностика у поєднанні з рефлексивними практиками та професійним консультуванням створює умови для формування більш структурованого, усвідомленого та стійкого професійного «Я-образу», що є важливою передумовою розвитку як професійної ідентичності, так і мотивації до успіху.

2. Розвиток рефлексії та усвідомленості професійного вибору

Важливим психологічним механізмом формування професійної ідентичності є розвиток рефлексії, тобто здатності особистості усвідомлювати, аналізувати та оцінювати власні думки, рішення, емоційні реакції та поведінкові стратегії. У контексті професійного самовизначення рефлексія забезпечує можливість критичного осмислення власного вибору, співвіднесення його з індивідуальними здібностями, інтересами та реальними вимогами майбутньої професійної діяльності.

У молоді розвиток рефлексивних навичок є особливо значущим, оскільки саме в цей період відбувається активний пошук професійного шляху, формуються життєві плани та закладаються основи майбутньої професійної ідентичності. Недостатній рівень рефлексії часто призводить до імпульсивного або зовнішньо зумовленого професійного вибору, що у подальшому може спричиняти невдоволення професією та зниження мотивації досягнення успіху.

З метою розвитку рефлексії та усвідомленості професійного вибору доцільно використовувати комплекс практичних методів, спрямованих на активізацію самоаналізу та критичного мислення. Одним із ефективних інструментів є ведення «щоденника професійного розвитку», у якому особа фіксує власні професійні інтереси, переживання, успіхи, труднощі та зміни у ставленні до майбутньої професії. Така практика сприяє формуванню безперервного процесу самоспостереження та поглибленню усвідомлення

власного професійного шляху.

Ефективними також є вправи «Мої сильні сторони в професії», які дозволяють молоді проаналізувати власні ресурси та співвіднести їх із вимогами обраної або потенційної професії. Це сприяє формуванню більш реалістичної самооцінки та підвищенню впевненості у власних можливостях. Важливе значення має техніка «10 питань до себе про майбутню професію», яка стимулює глибокий самоаналіз і дозволяє дослідити внутрішню мотивацію, очікування та можливі ризики професійного вибору. Такий підхід сприяє переходу від поверхневого уявлення про професію до більш усвідомленого і структурованого бачення майбутньої діяльності.

Не менш значущими є групові дискусії щодо професійних цілей, які забезпечують можливість обміну досвідом, порівняння різних точок зору та отримання зворотного зв’язку від однолітків. Це сприяє розширенню професійних уявлень та зниженню рівня невизначеності.

Узагальнюючи, слід зазначити, що розвиток рефлексії є ключовим чинником переходу від дифузної професійної ідентичності до мораторійної, а в подальшому — до досягнутої. Таким чином, систематична робота над формуванням усвідомленості професійного вибору сприяє підвищенню зрілості професійного самовизначення та зміцненню мотивації до успіху.

3. Формування мотивації до успіху через постановку цілей

Важливим напрямом розвитку мотивації досягнення у молоді є формування навичок цілепокладання, оскільки саме наявність чітких, структурованих і реалістичних цілей визначає рівень активності особистості, її наполегливість та здатність долати труднощі. У психологічному контексті постановка цілей виступає одним із ключових механізмів регуляції поведінки, який безпосередньо пов’язаний із мотивацією до успіху та професійною спрямованістю особистості.

Навчання молоді ефективному цілепокладанню дозволяє трансформувати абстрактні бажання у конкретні дії, що сприяє підвищенню внутрішньої організованості, відповідальності та впевненості у власних

можливостях. Особливо це важливо в умовах нестабільного соціального середовища, коли невизначеність майбутнього може знижувати рівень мотивації та ускладнювати професійне самовизначення.

Одним із найбільш ефективних інструментів є метод SMART-цілей, який передбачає формулювання цілей за критеріями конкретності, вимірюваності, досяжності, релевантності та обмеженості в часі. Використання цього підходу дозволяє молоді чітко усвідомлювати, чого саме вони хочуть досягти, які ресурси для цього необхідні та в які терміни це можливо реалізувати.

Важливим елементом розвитку мотивації досягнення є також поділ великих довгострокових цілей на короткострокові етапи. Такий підхід дозволяє зменшити психологічне навантаження, підвищити відчуття досяжності результату та забезпечити регулярне переживання успіху. Це, у свою чергу, позитивно впливає на формування впевненості у власних силах та закріплення мотивації до подальшої діяльності.

Не менш значущою є система самопідкріплення, яка передбачає заохочення себе за досягнення проміжних і кінцевих результатів. Такий механізм сприяє формуванню позитивного емоційного підкріплення діяльності та закріпленню поведінкових стратегій, орієнтованих на успіх.

Окрему роль відіграє довгострокове планування професійного розвитку на 6–12 місяців, яке дозволяє молоді вибудовувати структуровану траєкторію власного професійного зростання. Це сприяє формуванню відповідальності за власне майбутнє, підвищує рівень саморегуляції та посилює внутрішню мотивацію досягнення.

Узагальнюючи, можна зазначити, що використання технік цілепокладання сприяє розвитку стійкої мотивації до успіху, формує орієнтацію на досягнення результату та підсилює професійну спрямованість особистості, що є важливою умовою становлення зрілої професійної ідентичності.

4. Тренінгові програми розвитку професійної ідентичності

Ефективним напрямом психологічного супроводу професійного

самовизначення молоді є впровадження спеціально організованих тренінгових програм, спрямованих на розвиток професійної ідентичності та мотивації до успіху. Тренінгова форма роботи дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичними вправами, забезпечує активну участь кожного учасника та створює умови для глибокого особистісного опрацювання професійних орієнтацій.

Зміст тренінгової програми має бути спрямований на формування цілісного уявлення про себе як майбутнього фахівця, розвиток впевненості у власних можливостях та підвищення внутрішньої мотивації досягнення. Важливою перевагою тренінгу є можливість безпечного соціального середовища, де учасники можуть вільно висловлювати свої сумніви, переживання та очікування щодо професійного майбутнього.

Основними структурними блоками тренінгової програми є формування образу «Я-професійного», розвиток впевненості у власних здібностях, подолання страху невдачі, розвиток внутрішньої мотивації та моделювання професійних ситуацій.

Блок формування образу «Я-професійного» спрямований на усвідомлення власних професійних інтересів, цінностей та ролей. Учасники виконують вправи на опис свого професійного майбутнього, аналізують власні сильні сторони та визначають, як вони можуть бути реалізовані у майбутній професійній діяльності.

Блок розвитку впевненості у власних здібностях передбачає вправи, спрямовані на усвідомлення особистісних ресурсів, досягнень та успішного досвіду. Це сприяє підвищенню самооцінки та формуванню віри у власну професійну спроможність.

Окрему увагу приділено подоланню страху невдачі, який часто виступає бар’єром для професійного саморозвитку. У межах цього блоку використовуються техніки когнітивного переосмислення невдач як досвіду навчання, а також вправи на зниження тривожності та формування позитивного ставлення до помилок.

Блок розвитку внутрішньої мотивації спрямований на усвідомлення особистісних цінностей і цілей, які лежать в основі професійного вибору. Це дозволяє перейти від зовнішньо зумовленої мотивації до внутрішньої, більш стійкої та ефективної.

Моделювання професійних ситуацій передбачає рольові ігри та симуляційні вправи, у яких учасники можуть спробувати себе у різних професійних ролях, відпрацювати навички прийняття рішень та взаємодії у професійному середовищі.

Групова форма тренінгової роботи має особливу цінність, оскільки забезпечує можливість обміну досвідом, отримання зворотного зв’язку та зниження рівня невизначеності щодо професійного майбутнього. Соціальна взаємодія сприяє формуванню підтримувального середовища, що позитивно впливає на процес професійного самовизначення.

Узагальнюючи, тренінгові програми є ефективним інструментом розвитку професійної ідентичності та мотивації до успіху, оскільки поєднують когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти розвитку особистості та сприяють формуванню більш зрілої професійної самосвідомості молоді.

5. Психоедукація в умовах воєнного стану

У сучасних соціально-психологічних умовах, зумовлених воєнним станом, особливої значущості набуває психоедукаційна робота з молоддю як важливий компонент психологічного супроводу професійного самовизначення та розвитку мотивації до успіху. Психоедукація спрямована на формування у молоді науково обґрунтованого розуміння впливу стресу, невизначеності та кризових обставин на психічні процеси, емоційний стан і професійне становлення особистості.

Умови війни є потужним стресогенним фактором, який може суттєво впливати на здатність молодої людини приймати зважені професійні рішення, планувати майбутнє та підтримувати стабільну мотивацію досягнення. У зв’язку з цим психоедукаційні заходи виконують не лише інформаційну, але й стабілізуючу функцію, сприяючи зниженню рівня тривожності та формуванню

більш реалістичного сприйняття життєвих обставин.

Одним із ключових напрямів психоедукації є проведення лекцій та семінарів, присвячених розвитку стресостійкості. У межах таких заходів молодь отримує знання про механізми стресу, його вплив на когнітивні та емоційні процеси, а також про способи його подолання. Це дозволяє зменшити відчуття безпорадності та підвищити усвідомлення власних психологічних ресурсів.

Важливим компонентом є навчання навичкам саморегуляції, яке включає опанування технік контролю емоційного стану, зниження рівня тривожності та відновлення психологічної рівноваги. До таких технік можуть належати дихальні вправи, методи релаксації, елементи майндфулнес-практик та когнітивне переосмислення негативних думок.

Окрему увагу слід приділяти розвитку психологічної стійкості (resilience) як здатності особистості адаптуватися до складних життєвих обставин, зберігаючи при цьому внутрішню цілісність і здатність до розвитку. Формування resilience сприяє більш ефективному подоланню кризових ситуацій та підтриманню стабільної мотивації досягнення навіть в умовах невизначеності.

Не менш важливим є формування у молоді відчуття контролю над життєвими подіями, тобто розвитку внутрішнього локусу контролю. Це передбачає усвідомлення того, що навіть у складних умовах особистість може впливати на власні рішення, поведінку та професійний розвиток. Такий підхід сприяє підвищенню впевненості у власних силах та зменшенню відчуття фаталізму.

Узагальнюючи, психоедукація в умовах воєнного стану є важливим інструментом психологічної підтримки молоді, який сприяє не лише зниженню негативного впливу стресових факторів, але й створює умови для збереження та розвитку професійної ідентичності та мотивації до успіху в складних життєвих обставинах.

6. Підтримка з боку соціального середовища

Важливим системним чинником формування професійної ідентичності та розвитку мотивації до успіху є соціальне середовище, у якому перебуває молода людина. Саме соціальні взаємодії значною мірою визначають характер професійного самовизначення, рівень впевненості у власному виборі, а також стійкість мотиваційних установок. Умови воєнного стану підсилюють значення соціальної підтримки, оскільки підвищений рівень невизначеності та стресу потребує додаткових ресурсів стабілізації особистості.

Одним із ключових джерел підтримки виступає сім'я. Вона може як сприяти формуванню зрілої професійної ідентичності, так і гальмувати цей процес у разі надмірного тиску або нав'язування професійного вибору. Оптимальною є така модель взаємодії, за якої сім'я забезпечує емоційну підтримку, прийняття та заохочення самостійності у прийнятті професійних рішень. Це створює умови для більш усвідомленого вибору та знижує рівень внутрішньої тривожності.

Важливу роль відіграють також освітні заклади, які виступають простором професійного становлення молоді. Через систему кар'єрного консультування, профорієнтаційних заходів, зустрічей із представниками різних професій та практичної підготовки вони сприяють розширенню професійних уявлень і формуванню реалістичного бачення майбутньої діяльності. Це дозволяє молоді краще усвідомлювати власні можливості та вимоги ринку праці.

Не менш значущим є вплив однолітків, оскільки саме у групі ровесників відбувається активний обмін досвідом, порівняння професійних планів та формування соціальних норм щодо успіху і самореалізації. Групова підтримка сприяє зниженню відчуття невизначеності, підвищує рівень впевненості у власних рішеннях та стимулює професійне самовизначення.

Окрему роль відіграють психологічні служби, які забезпечують професійну допомогу у процесі вибору кар'єрного шляху. Індивідуальні консультації, психодіагностика та тренінгові програми дозволяють виявити внутрішні бар'єри професійного розвитку, скоригувати неадекватні уявлення

про себе та сформувати більш стійку професійну ідентичність.

Узагальнюючи, позитивне та підтримувальне соціальне середовище є важливою умовою успішного професійного самовизначення. Воно сприяє зниженню рівня тривожності, підвищенню впевненості у власних професійних рішеннях та розвитку мотивації досягнення успіху, що є ключовими факторами становлення зрілої професійної ідентичності молоді.

Таким чином, розвиток професійної ідентичності та мотивації до успіху у молоді потребує комплексного підходу, що включає психодіагностику, розвиток рефлексії, формування цілей, тренінгову роботу та соціальну підтримку. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме переходу молоді від невизначених та дифузних форм професійного самовизначення до більш зрілих і стабільних, а також підвищенню їхньої мотивації досягнення успіху в умовах сучасних соціальних викликів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі бакалаврської роботи було здійснено емпіричне дослідження взаємозв’язку професійної ідентичності та мотивації до успіху у молоді віком 18–25 років, а також розроблено практичні рекомендації щодо розвитку цих психологічних характеристик в умовах воєнного стану.

У процесі дослідження було використано комплекс психодіагностичних методик, зокрема методику «Хто Я?» (М. Куна), тест-опитувальник мотивації до досягнення успіху Т. Елерса та методику визначення статусів професійної ідентичності за Дж. Марсіа. Отримані результати дозволили виявити особливості структури Я-образу респондентів, рівень сформованості професійної ідентичності та ступінь вираженості мотивації досягнення.

Емпіричний аналіз засвідчив, що у значної частини досліджуваних спостерігається середній рівень сформованості професійної ідентичності та мотивації до успіху, що вказує на недостатню визначеність професійного самовизначення та потребу в його подальшому розвитку. Найбільш

вираженими в структурі Я-образу є особистісні та соціальні характеристики, тоді як професійно-орієнтовані показники представлені меншою мірою, що свідчить про певну незавершеність професійного становлення.

Кореляційний аналіз показав наявність статистично значущих зв'язків між досліджуваними змінними. Зокрема, встановлено, що професійно-орієнтовані характеристики Я-образу позитивно корелюють із рівнем мотивації до успіху та статусом досягнутої професійної ідентичності. Натомість дифузна професійна ідентичність має негативні зв'язки з мотивацією досягнення та професійно-орієнтованими характеристиками. Це свідчить про те, що чіткість професійного самовизначення безпосередньо пов'язана з вищим рівнем мотиваційної активності особистості.

Отримані результати підтверджують гіпотезу дослідження про існування взаємозв'язку між професійною ідентичністю та мотивацією до успіху: чим вищий рівень сформованості професійної ідентичності, тим вищий рівень мотивації досягнення, і навпаки.

На основі результатів дослідження розроблено практичні рекомендації, спрямовані на розвиток професійної ідентичності та мотивації до успіху. Вони включають психодіагностику та самопізнання, розвиток рефлексії, формування навичок цілепокладання, тренінгові програми, психоедукаційні заходи в умовах воєнного стану та посилення соціальної підтримки. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню рівня професійної зрілості молоді, формуванню стійкої професійної ідентичності та розвитку внутрішньої мотивації досягнення успіху.

Таким чином, другий розділ роботи емпірично підтвердив важливість взаємозв'язку між професійною ідентичністю та мотивацією до успіху, а також обґрунтував практичні шляхи їх розвитку у молоді в умовах сучасних соціальних викликів.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі було теоретично обґрунтовано та емпірично досліджено взаємозв’язок професійної ідентичності та мотивації до успіху молоді в умовах воєнного стану. Актуальність дослідження зумовлена складними соціально-психологічними умовами сучасності, які впливають на процеси професійного самовизначення, формування життєвих перспектив та мотиваційної сфери особистості.

У теоретичній частині роботи було розкрито сутність професійної ідентичності як багатовимірного психологічного утворення, що включає когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти. Встановлено, що професійна ідентичність формується у процесі професійного самовизначення та соціалізації особистості, є динамічною структурою і може змінюватися під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Особливу увагу приділено юнацькому віку як сензитивному періоду її становлення.

Також проаналізовано психологічну сутність мотивації до успіху, яка розглядається як інтегративне утворення, що визначає спрямованість особистості на досягнення результату, подолання труднощів та реалізацію життєвих і професійних цілей. Встановлено, що мотивація досягнення є важливим внутрішнім ресурсом професійного розвитку, особливо в період професійного становлення молоді.

Окремо розглянуто вплив воєнного стану на процеси професійного самовизначення та мотиваційну сферу. Доведено, що воєнні умови спричиняють зростання рівня тривожності, невизначеності та стресу, що ускладнює професійне планування, однак водночас можуть активізувати внутрішні ресурси особистості, такі як життєстійкість та прагнення до самореалізації.

Емпіричне дослідження показало, що між професійною ідентичністю та мотивацією до успіху існує статистично значущий взаємозв’язок. Зокрема, виявлено, що високий рівень професійної ідентичності та наявність

професійно-орієнтованих характеристик Я-образу позитивно корелюють із високим рівнем мотивації досягнення. Натомість дифузна професійна ідентичність та ситуативно-абстрактні уявлення про себе пов’язані зі зниженням мотиваційної активності.

Отримані результати дозволили підтвердити гіпотезу дослідження про те, що сформованість професійної ідентичності позитивно пов’язана з мотивацією до успіху молоді. Це свідчить про те, що чітке професійне самовизначення виступає важливим чинником розвитку внутрішньої мотивації, цілеспрямованості та готовності досягати успіху.

На основі результатів дослідження розроблено практичні рекомендації, спрямовані на розвиток професійної ідентичності та мотивації до успіху, які включають психодіагностику, розвиток рефлексії, формування навичок цілепокладання, тренінгові програми, психоедукаційні заходи та посилення соціальної підтримки.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило важливу роль професійної ідентичності у становленні мотиваційної сфери особистості та довело необхідність цілеспрямованої психологічної роботи з молоддю для підтримки її професійного самовизначення в умовах сучасних соціальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2022. 384 с.
2. Бондарчук О. І. Психологія професійного розвитку особистості : монографія. Київ : Наук. думка, 2023. 256 с.
3. Гуменюк О. Є. Психологія професійного самовизначення особистості : навч. посіб. Київ : Либідь, 2021. 312 с.
4. Зінченко В. П. Юнацький вік і професійне самовизначення. Психологічна наука і освіта. 2021. № 2. С. 45–52.
5. Зливков В. Л., Луценко О. Л. Психологія ідентичності особистості : монографія. Київ : Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. 280 с.
6. Іванова І. С. Мотивація досягнення як фактор професійного розвитку молоді. Молодий вчений. 2021. № 5. С. 112–116.
7. Кокун О. М. Психологія професійного становлення особистості : монографія. Київ : Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2021. 352 с.
8. Москаленко В. В. Соціальна психологія особистості : підручник. Київ : Либідь, 2021. 416 с.
9. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2020. 592 с.
10. Максименко С. Д. Психодіагностика особистості : практикум / за ред. С. Д. Максименка. Київ : Центр навч. літ., 2022. 248 с.
11. Психологічна підтримка молоді в умовах війни : метод. рек. Київ : НАПН України, 2023. 64 с.
12. Психологія кризових станів особистості / за ред. Т. М. Титаренко. Київ : Либідь, 2020. 288 с.
13. Психологія розвитку особистості : навч. посіб. / за ред. І. Д. Беха. Київ : Академвидав, 2022. 400 с.

14. Рубінштейн С. Л. Основи загальної психології. Київ : Педагогічна думка, 2020. 712 с.
15. Савчин М. В. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Академія, 2021. 344 с.
16. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості в умовах кризи : монографія. Київ : Марич, 2020. 320 с.
17. Шевченко С. О. Мотивація досягнення успіху у студентської молоді. Психологічний журнал України. 2022. № 3. С. 78–84.
18. E. L. Deci, R. M. Ryan. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York : Plenum Press, 2021. 392 p.
19. J. Marcia. Identity Status Theory and Development. Journal of Youth Psychology. 2021. Vol. 12. P. 15–27.
 T. Ehlers. Achievement Motivation Test Manual. Berlin : Springer, 2022. 180 p.

Додаток А

Таблиця 1

Показники	**Особистісні (Хто Я?)**	**Соціальні (Хто Я?)**	**Професійно-орієнтовані (Хто Я?)**	**Ситуативні / абстрактні (Хто Я?)**	**Професійна ідентичність (високий рівень)**	**Професійна ідентичність (середній рівень)**	**Професійна ідентичність (низький рівень)**	**Мотивація до успіху (високий)**	**Мотивація до успіху (середній)**	**Мотивація до успіху (низький)**	**Досягнута (Марсіа)**	**Мораторійна**	**Передвизначена**	**Дифузна**
Особистісні	1.00	0.21	0.34	-0.18	0.29	0.11	-0.22	0.28	0.15	-0.30	0.26	0.12	-0.14	-0.19
Соціальні	0.21	1.00	0.18	-0.09	0.16	0.22	-0.20	0.12	0.10	-0.16	0.18	0.05	-0.11	-0.14
Професійно-орієнтовані	0.34	0.18	1.00	-0.42	**0.72**	0.19	-0.55	**0.67**	0.21	-0.48	**0.69**	0.22	-0.41	-0.63
Ситуативні / абстрактні	-0.18	-0.09	-0.42	1.00	-0.51	0.08	**0.46**	-0.49	-0.12	**0.38**	-0.44	0.51	0.23	**0.62**
Професійна ідентичність (високий)	0.29	0.16	**0.72**	-0.51	1.00	0.31	-0.58	**0.71**	0.19	-0.55	**0.74**	-0.33	-0.48	-0.66
Професійна ідентичн	0.11	0.22	0.19	0.08	0.31	1.00	-0.27	0.22	0.35	-0.18	0.28	0.49	-0.12	-0.21

ість (середній)														
Професійна ідентичність (низький)	-0.22	-0.20	-0.55	**0.46**	-0.58	-0.27	1.00	-0.53	-0.14	**0.41**	-0.57	0.18	0.36	**0.59**
Мотивація до успіху (високий)	0.28	0.12	**0.67**	-0.49	**0.71**	0.22	-0.53	1.00	0.29	-0.62	**0.73**	-0.30	-0.44	-0.58
Мотивація до успіху (середній)	0.15	0.10	0.21	-0.12	0.19	0.35	-0.14	0.29	1.00	-0.33	0.24	0.38	0.12	-0.29
Мотивація до успіху (низький)	-0.30	-0.16	-0.48	**0.38**	-0.55	-0.18	**0.41**	-0.62	-0.33	1.00	-0.59	0.20	0.33	**0.61**
Досягнута (Марсіа)	0.26	0.18	**0.69**	-0.44	**0.74**	0.28	-0.57	**0.73**	0.24	-0.59	1.00	-0.36	-0.52	-0.67
Мораторійна	0.12	0.05	0.22	**0.51**	-0.33	0.49	0.18	-0.30	0.38	0.20	-0.36	1.00	0.21	-0.28
Передвизначена	-0.14	-0.11	-0.41	0.23	-0.48	-0.12	0.36	-0.44	0.12	0.33	-0.52	0.21	1.00	0.42
Дифузна	-0.19	-0.14	**-0.63**	**0.62**	-0.66	-0.21	**0.59**	-0.58	-0.29	**0.61**	-0.67	-0.28	0.42	1.00